

BÍRÁLATOK.

A Kisfaludy-Társaság Évlapjai. Ötvenhatedik kötet. Budapest, 1924—1928. 368 l.

Négy év szellemi életének gazdag aratására nyílik kilátás e becses kiadvány révén, mely legelső szépirodalmi társaságunk munkásságáról számol be. A Kóky Lajostól nagy gonddal szerkesztett kötet a Társaság közüléseinek elhangzott felolvasásokon kívül az új tagok székfoglalóit (Hevesi S.: A népdal titka; Horánszky L.: Gr. Batthyány L. tragédiája; Zilahy L.: Zenebohócok), a különböző ünnepi megemlékezéseket, a pályázatokról s a Greguss-jutalom (műépítészeti, műkritikai, festészeti, színművészeti) évköreiből szóló jelentéseket, továbbá a hivatalos jellegű tájékoztató közléseket foglalja magában.

Az ízléssel csoportosított anyagból komoly méltósággal emelkednek ki a Társaság érdemes elnökének, Berzeviczy Albertnek minden alkalmiságot ünneppé avató beszédei, melyek közül az erők egyesítését sürgető felhívása (1926) aktuális célzatánál fogva jobbról is, balról is erős visszhangot keltett. Általános érdekünkél fogva méltó társai e beszédeknek Voinovich Géának irodalmi életünkről jó helyzetképet nyújtó, ékes tollal írt titkári jelentései, valamint Négyesy Lászlónak a magyar kritika újabb fejlődését és Szász Károlynak színművészetünk utóbbi hat évének történetét ismertető becses tanulmányai.

A százados évfordulókkal kapcsolatos megemlékezések sorában kellemesen lepi meg az olvasót Ravasz László új szempontú essay-je *Jókai lelkeről*, vagy Angyal Dávid érett szabatoságról tanuskodó tanulmánya (*Gyulai Pál, a kritikus*) s mellette Papp Ferencről a *Gyulai költészetének értékeiről* szóló finom elemzés. Az előbbinek érdekes megállapítása, hogy báró Kemény Zsigmond Ködképek a kedély láthatárán című regényében Márton Adolf, az ábrándjainak élő fiatal költő alakját az ifjú Gyulairól mintázta.

Itt említhető meg Radó Antalnak tömör, centenáris felolvasása Byronról (*Missolonghi halottja*), mely a nagy angol költőnek a magyar irodalomra való hatását is felülvizsgálja. Az eddigi felfogástól némileg eltérően, a szerző véleménye az, hogy a „direkt Byroni-hatás” szempontjából csupán Arany János Bolond Istók-ja és Arany László Délibábok hőse jöhet szóba. Elismeri, hogy a Don Juan-ra emlékeztető hang szólal meg néhány más költői elbeszélésben is (Balogh Z.: Alpári; Vajda J.: Alfréd regénye; Bulla V.: Tündéröv; Gyulai P.: Romhányi), de e kis époszok „tán már nem annyira a byronizmus szülőttei, mint inkább Puskin Anyegin Eugen-jának hatása alatt keletkeztek, mely Béreczy Károly fordításában rendkívül elterjedt“.

A magvas gondolatokkal terhes közlemények e díszes csoportját, melynek szerzői közül Császár Elemér, Ferenczi Zoltán, Lyka Károly, Petrovics Elek, Prohászka Ottokár és Vargha Gyula neve sem hiányzik, élvezetesen

tarkítják Bárd Miklós (Leányfalván), Jakab Ödön (Ének egy barátomról), Sajó Sándor (Jókai; Vajda János. Örök bánat), Sík Sándor (Megyeri hitvallás), Vargha Gyula (Felhőfoslányok, Horatius) részben alkalmi vonatkozású költeményei és Hegedűs Loránt, Herczeg Ferenc, Lörinczy György, Surányi Miklós elbeszélései, meg Szász Béla verses műfordításai.

A rendkívül tartalmas s szellemében művészi összhangot mutató kötet egészében igazolja Berzeviczy Albert egyik elnöki reflexióját, mely szerint, „ha az irodalmi társaság eleven valóság akar lenni, akkor abban oly íróknak kell találkozniok, akik nemcsak jelességüknél fogva méltók egymáshoz, hanem hajlandók és eléggé lelki rokonok arra, hogy... együttes, közös munkára egyesüljenek“. A Kisfaludy-Társaság tagjait valóban nem érheti szemrehányás, hogy hiányzik belőlük az e soroktól óhajtott kollektív szellem. Sajnos, ennek dacára, mint a titkári jelentésből látni, a Társaság sok szép terve maradt hiú vágy: „így az Arany János szülőháza helyén állítandó emlékoszlopé, Ibsen színművei fordításának terve s egyebek. Elmaradt Tompa leveleinek kiadása... Félbeszakadt a Költők és Írók életrajz-sorozata“ s a Társaság legnagyobb vállalkozása, a Nemzeti Könyvtár is.

A sok szép terv meghiúsulásának okáról felvilágosít a Tájékoztató Közléseknek az a rideg adata, melyből kitűnik, hogy a Társaság vagyona mindössze 14.255 P 40 f. Pedig kívánatos volna, hogy a közölt felsorolásban foglaltak ne maradjanak puszta tervek, mert nagy igazság van abban, amit Voinovich mond, hogy: nálunk az irodalmi emlékek tisztélete annál fontosabb, mert a viharos századok e földön alig hagytak meg egyéb emléket a multból.

Baros Gyula.

Mitrovics Gyula: A magyar esztétikai irodalom története.

Debrecen—Budapest, 1928. 456 l. Csáthy Ferenc r. t. kiadása

A szerző első szándéka az volt, hogy Jánosi Bélának a magyar esztétikai irodalom fejlődéséről szóló értékes kézirati hagyatékát kiegészítse: anyaggyűjtése közben azonban a 2—3 íves fejezetnek szánt tervezetből hatalmas könyv lett: az első teljes munka, mely a magyar esztétikai irodalom történetét adja. Előtte csak Jánosi Béla 3 ívnyi vázlata jelent meg Knight angolból fordított esztétika történetében. (1915.)

Mikor Baumgarten 1758-ban önállósította az esztétikát, nemsokára nálunk is megindultak az idevágó értekezések. Az első Szerdahelyi György kevés eredetiséggel megírt latin *Aesthetica*-ja, 1778. Utána Döbrentei, Kazinczy Bacsányi, Kölcsey, Toldy, Bajza, Vörösmarty, Eötvös szerepelnek az úttörők között. Greguss Ágost: *A szépsézet alapronalaival* (1849) és az ezt követő munkáival nálunk is tudománnyá emelte az esztétikát. Arany János, Gyulai Pál, Kemény Zsigmond, Salamon Ferenc, Szász Károly, Lévy József, Madách, Beöthy Zsolt, Böhm Károly, Ravasz László, Kis Erős Ferenc és Paulor Akos gyönyörű munkásságán keresztül jutunk el, Mitrovics Gyula mindezeket részletesen ismertető könyvéig. A kiváló szerző a tudományos vitákat is bőven tárgyalja, rendesen anélkül, hogy állást foglalna pro vagy contra, egyedül a kontárvélemények felburjánzását nem szíveli. Minden fejezet végén hatalmas bibliografia teszi a könyvet még értékeesebbé.

A szerző stílusát nemcsak a tudós egyetemi tanár kifogástalan magyarsága, hanem az író kicsiszolódott gördülékenysége is jellemzi.

Szabó Istrán Andor.

Kristóf György: Három jellemzés. Kolozsvár, 1928. Minerva kiadás.

Mikes Kelcmen beszéli, hogy a Marmara-tenger partján magyar gályarabokkal találkozott, akik a sorssal való küzdelem közben úgy összetörték és olfásultak, hogy lassanként beletörődtek szomorú sorsukba. A megszállott Erdélyben élő magyarok nemcsak hogy nem törték meg, hanem az egységes magyar szellemi élethez is ragaszkodnak és azt mindenképen szolgálni törekednek. Erről tesz tanubizonyságot Kristóf Györgynek, a kolozsvári egyetem magyar tanárának három irodalomtörténeti jellemzése. Tanulmányaiban három magyar költőt a magyar nemzeti irodalom egységes képviselőiül és örök eszményeiül mutatja be, akik megakadályozzák a magyar szellemi Trianon létrejövetelét. Vörösmarty költészetében a klasszikus-romantikus elemeket, Madáchnál a pesszimizmus és optimizmus, az értelem és az érzelem sajátos keveredését, Jókaiiban a magasabbrendű örök ifjúság regényes mesés-ségét dicsőíti.

Kristóf György legkiválóbb irodalomtörténetíróink és esztétikusaink műveinek ismerete, tanulmányozása és fejlesztése alapján írta kitünő dolgozatait. Ezek nemcsak élvezetes olvasmányok, hanem tisztult ízlésről, tárgyilagos tudományosságról, eredeti felfogásról tanuskodnak, úgyhogy belőlük sokat olvashatnak csonkaországunk tanárai, irodalombarátai és főleg az egész magyar ifjúság.

Bíró Miklós.

Harsányi Lajos: A szent asszony. Magyarországi Szent Erzsébet életregénye. Budapest, 1928. 240 l. Pallas r. t. kiadása.

Vass József miniszter bevezető sorai szerint a XIII. században a temérdek nyomorúság enyhítésére az erős hit könyörületet ébresztett a gazdagokban. A házak bejáróit árkádosra, a kolostorokét folyosó-alakúra építették, hogy a szegények és utasok ott meghúzódhassanak, sőt a hidakat is úgy faragták és párkányozták, hogy alattuk a szegénység menedéket találhasson. A mai emberbaráti intézmények helyett akkor csak néhány tehetősebb ember enyhítette a nyomorgók szenvedéseit. Ezek közül kimagaslott II. Endre magyar királynak Wartburgba került leánya, Erzsébet, akinek egész élete vallásosság, lemondás, szenvedés, nélkülözés, betegápolás. Leprás betegekét gyógyít, a testi elpuhultságot önkínzással győzi le, hogy lelkének élhessen. A kis szent leányra a hivalkodó idegen környezetben nagy megszégyenítések várnak, de férjével, Lajos thüringiai fejedelemmel boldog házaseletet él. Ez és vallásossága mindenért kárpótolja. Férje halála után írfgyei jutnak hatalomhoz, számítzik, egy éjszaka gyermekeivel kénytelen egy disznóólba meghúzódni, míg egy ferencrendi zárda oltalmat nem nyújt neki. Visszautasítja II. Frigyes német-római császár kezét, hogy hű maradjonson férje enlékéhez és teljesen szamaritánus érzelmeinek élhessen.

Harsányi életregénynek nevezi ezt a munkát. Inkább modern nyelven megírt legenda, mert a regényhez szükséges bonyodalom helyett a téma és a szerkesztés túlságosan egyszerű. Ez azonban nem von le a munka órtékéből. A kor naiv gondolkozásához híven, az emberek hisznek csillagjósásokban és csodákban. Túlzást csak egyszer tapasztaltunk a munkában, de azt is a szerző lángoló vallásossága magyarázza: szerinte abban az időben a gyerekek már zseuge korukban mind kis teológusok voltak és az öt éves kis magyar leány az idegen temetőben idegen halottak túlvilági boldogságáért

imádkozik, ami mélységes meggyőződésből fakadt. (54. l.) Az indokolással adós marad a szerző, hogy II. Endre és felesége, kik oly messzire adják hűn szeretett ötéves kislányukat, miért nem látogatják meg soha többé. A még akkor nehéz közlekedési viszonyok közt sem lett volna nagy áldozat. Egyszer Erzsébetnek váratlanul vendége érkezik és ezért nem megy el a prédikációra. Gyóntatója erre vezeklésül véresre korbácsoltatta Erzsébet udvarhölgyeit. Mai szemmel kissé hiányosnak tartjuk a szerzőnek ehhez fűzött magyarázatát, hogy a gyóntató jót akart, de a gyöngéd lelkületű fiatal asszonyt szelidebb eszközökkel is megnyerhette volna szándékainak. (135. l.) Kissé naiv Erzsébetnek ez a mondása, mikor ájtatosság közben valakin komorságot látott: Ne rémítsd meg a jó Istent! (113. l.)

A Pallas kiadvállalat méltó keretben, pompás illusztrációkkal adta ki a díszművet. Sz.

Földi Mihály: A csábító. Regény. Budapest, 1923. 284 l. Franklin-Társulat kiadása.

Földi Mihály realisan megírt novellái után következő elbeszéléseiben a filozófia is felcsillan. Ez a munkája analitikus, pszichológiai regény. Exaltált hőse a vágyak rabja és ő válik mások csábító démonává, holott valójában nem csábít el senkit.

Haliczky Gábor pesti gimnáziumi tanár negyvenéves koráig csak az iskolának és a tudományos irodalomnak él. Ekkor egy trafikoslány tanácsot kér tőle, hogy tizenhétéves hugát, Gizikét, férjhez adja-e egy szigorló orvoshoz, aki Haliczkynak valamikor tanítványa volt. Haliczky a jegyeseket lebeszéli a házasságról és beleszeret a lányba. Szívesen nőül is venné Gizit, de fiatalabb férjet óhajt számára és ezért összehozza egy régi, kedves tanítványával, Abel János gazdag földbirtokossal. Ez meg is szereti a lányt és felkéri Haliczkyt, hogy kérje meg számára. A további fejlemények tragikusak s a regény végén a neuraszténiás tanár önkívületben megfojtja a leányt és fölbelövi magát.

Erotikus, sőt buja jelenetekben gazdag munka, de mint naturalista regény, elsőrangú. Egyes sikamlós részein simítani kellett volna. A teljesen lelki életet élő exaltált tanárnak és a rossznevelésű, szabad szájú fiatal leánynak pompás a rajza. Kitűnően jellemzi a léha orvosnövendéket is, aki szemtelenséggel pótolja a tehetséget, hangos fellépéssel a tudást.

Lélektanilag nem eléggé indokolt, hogy egy széles látókörű tudós a jegyespárt lebeszéli a házasságról, holott a lányt alig ismeri, a férfi pedig, akit régebben könnyelmű gyerekek ismert, azóta rég megváltozhatott. A tanárnak a leány iránt később felébredő szerelme gyenge magyarázat volna. Bántó, hogy egy jelenet többször megismétlődik: valahányszor Haliczky egy mulatóházba megy, már szinte előre tudjuk, hogy a folyosón szembe fog jönni az orvosnövendék a „vörös bestia“-val. —r.

Balogh István: Egy agg magyar színész életéből. Sajtó alá rendezte és kiadta Barna János. Makó, 1927.

Balogh István emlékirata közvetlen hangjával, színes leírásával kiváló helyet biztosít a magyar memoire-irodalom történetében. Balogh munkájából egyes részeket a múlt század 50-es éveiben jelentek meg Vahot Imre *Magyar Thalijában* és *Napkeletében*, a *Színházi Látcsóben* és a *Hölgyfutárban*. Egész

terjedelmében először a *Magyarország és Nagyvilág* közölte 1878—79-ben, másodsor a *Makói Friss Ujságban* jelent meg 1927—28-ban és különnyomatban Barna János gondozásában. Barna János szövege szerint közli a *Magyarország és Nagyvilág* szövegét. A könyv használhatóságát nagyban növeli a hozzácsatolt pontos név- és tárgymutató. Barna mindkét kiadását örömmel üdvözöljük.

Perényi József.

Szent István-Könyvek. Kilenc kötet. Kiadja a Szent István-Társulat. Budapest. 1923.

A Mihályfi Akos egyetemi tanár szerkesztésében megjelenő Szent István-Könyvek sorozata kilenc tartalmas kötettel gyarapodott. Első helyen említjük meg Divald Kornél: *A magyar iparművészet története* című terjedelmes munkáját, amely igazán hézagpótló alkotás. A könyv a honfoglalás korától kezdve ismerteti a magyar iparművészet különböző ágazatait, külön méltatva a szent koronát s feltárva a magyar ötvösmesterek, csipkeverők, elefántcsontfaragók, üvegfestők, képiírók, asztalosok, üvegesek, aranyművesek, hímezőmesterek alkotásainak minden szépségét. Balanyi György: *A római kérdés* című, most különösen időszerű könyvében végig viszi az olvasót az egyházi állam fejlődésén, majd vázolja a római kérdés elmérgesedését, ismerteti az egyes pápáknak a római kérdéssel szemben való álláspontját. Tóth Ágoston: *Bevezetés a meteorológiába* címen világos ismeretgyűjteményt nyújt a meteorológia iránt érdeklődő kezdők és haladók számára. Erdy Ferenc: *Kant valláserkölcsei világnézetét* és a racionalista kriticismus tanításait magyarázza meg. Grisar: *Luther Márton élete* című munkája, melyet Hoitsy Lajos Pál ültetett át nyelvünkre, minden polémikus él nélkül a történeti igazság fényébe óhajtja állítani a reformátor alakját. Trikal József: *A jelenségek közül a valóságba* című könyvében a fizikai jelenségek világa mögött élő, metafizikai lények titkaiba hatol be. Radó Polikárp, akinek *A kereszténység szent könyvei* című műve tavaly első részében jelent meg, most a második kötetben az Újszövetséget ismerteti irodalomtörténeti és problémátörténeti szempontból, megfestvén az írók szellemi és kortörténeti hátterét. Bánhegyi Jób: *A magyar irodalom története* című könyvének első része az újabb kutatások tanulságai alapján ismerteti a magyar irodalom fejlődését. Petró József: *Az ősegyház élete* című szorgalmas történeti búvárkodással összeállított tanulmánya a katólikus egyháznak az első század őskereszténységével való zárt összefüggését igazolja. A könyvek ára 4 és 8 pengő közt változik.